

Het wurgende geweten

De betrekkelijke rust die Wim sinds de begrafenis heeft gevoeld is op slag verdwenen. De vraag naar de spulletjes van Frans heeft zijn angst doen oplaaien. Hij ijsbeert door het atelier. Dit gaat nooit ophouden. Op elk moment en waar dan ook ligt de confrontatie met het verleden op de loer. Dat met die foto's is slechts het begin. Ze zullen voortdurend bedacht moeten zijn op misstappen, versprekingen en situaties die ze niet hadden voorzien. Ze zullen dag en nacht op hun hoede moeten zijn. Wim weet niet of hij dat kan en wil. Moet hij zich niet gewoon aangeven? Zich van alle ballast ontdoen en de rust en vrijheid van geest in gevangenschap hervinden? Met zichzelf in het reine komen. Uiteindelijk is dit allemaal buiten zijn wil gebeurd. De schande van zijn geardheid, de breuk met Tine en ettelijke jaren opsluiting komen hem nu minder afschrikwekkend voor dan een leven lang gebukt te moeten gaan onder een knagend geweten en de voortdurende angst dat, hoe dan ook, alles uit zal komen. Hij vreest dat hij de wroeging niet de baas zal kunnen blijven. Dat het hem niet zal lukken zijn geweten voor de gek te houden. Ook niet wanneer Gé en Helen na de begrafenis vrede lijken te hebben met het verlies van Frans en dat het dorp het inmiddels normaal vindt dat moeder Tine met Frits over straat gaat. Iedereen kan verder met zijn leven. Zou het dan toch zo bedoeld zijn? Zou hij in staat zijn zo te denken?

Wim kent daarop het antwoord. Zelfs al raakte hij niet meteen over zijn toeren van de foto's, hij weet dat een eeuwig schuldgevoel hem zijn levensvreugde zal kosten. Daar komt de angst voor onverwachte situaties bij. De constant

vereiste waakzaamheid om blunders te voorkomen, staat lijnrecht tegenover de behoefte het verleden te vergeten. Eén misstap en het complete bouwwerk stort ineen. Soms hoopt hij op een moment van onachtzaamheid waardoor alles onbarmhartig bloot komt te liggen. Wellicht moet hij het daar gewoon op aan laten komen.

Dat Hubert en Tine onvermijdelijk in de val zullen worden meegesleurd moet hij op de koop toe nemen. Zal hij dat voor zichzelf kunnen verantwoorden of zal er een nieuwe schuldenlast bij komen? Met Tine zal hij het minste moeite hebben. Ze is al een tijdje niet meer de vrouw van wie hij heeft gehouden. Ze leven met elkaar en houden de schijn op. Op een of andere manier lukt dat. Ze kunnen elkaar verdragen. Maar zou deze hele geschiedenis op straat komen te liggen dan zouden de gevolgen daarvan voor Tine hem de minste zorgen baren. Met Hubert is dat anders. Hoewel ze elkaar sinds hun vertrek uit De Stee slechts een paar keer hebben gezien is hun verbondenheid sterk. Hij voelt dat Hubert de overlijdensbrief heeft geschreven om hem te beschermen. Voor zichzelf had hij de vernedering van excommunicatie kunnen dragen. Moet hij dan, omdat hij het niet meer aan kan, degene die hem het meest nabij is, verraden?

Toch vindt hij na een tijdje weer rust in zichzelf. Het is inmiddels drie maanden na de begrafenis van Frans. Suus doet over een paar weken haar eerste communie. Helen moet nog minstens een jaar in het sanatorium blijven.

De gemeente is gestart met het bouwen van noodwoningen. Daarvan krijgt de familie Timmers er een in afwachting van de herbouw van hun eigen huis. Suus verlangt daar niet heel erg naar, want ze heeft het, ondanks de nukken van oom Wim, naar haar zin bij haar tijdelijke ouders. Ze vindt het heerlijk om met Frits te spelen. Oom

Wim heeft volop werk en tante Tine zorgt voor de winkel. Gé blijft op de woensdagen gewoon mee-eten. Al met al is het een harmonieuze periode.

Pastoor Zwijgman logeert af en toe op de pastorie en gaat dan ook bij Wim langs. Nadrukkelijk bij Wim. Tine ziet hij het liefst zo min mogelijk. Met een briefje door de brievenbus kondigt Hubert zijn bezoeken aan. Of het gelegen komt dat hij dan en dan zo en zo laat langskomt. De aanhef 'Dierbare vriend' maakt duidelijk dat het briefje alleen voor Wim bestemd is. De pastoor loopt bij zo'n bezoek door de winkel rechtstreeks naar het naaiatelier. Tine houdt zich op de achtergrond. Hubert laat zijn pakken weer door Wim maken. Niemand kan dat beter dan hij.

Frits is een vrolijk mannetje en kruipt bij iedereen op schoot, ook bij Gé. Als deze na het eten zijn stoel een stukje naar achteren schuift en met een hand op zijn dijbeen klopt vliegt Frits op hem af om opgetild te worden, van welke andere schoot hij ook moet komen. Op zulke momenten ontstaat er een soort spanning aan tafel. De rust is weg. Wim kijkt schichtig naar vader en zoon en Tine begint opeens te redderen, terwijl ze een seconde daarvoor nog volledig op haar gemak zat na te tafelen.

Op een keer vraagt Gé welke dokter Fransje heeft behandeld. Het kon natuurlijk niet uitblijven. De rust heeft te lang geduurd. Ze moeten zich voortdurend bewust blijven van de dreiging die boven hun hoofd hangt. Achter elk woord, achter elke daad, achter elke vraag en zelfs achter elk antwoord kan het onheil schuilgaan. Waarom wil hij ineens weten wie Frans heeft behandeld, moeten ze hebben gedacht. Vertrouwt hij het niet, heeft hij iets gehoord? Voor iedereen zou zo'n vraag normaal klinken, maar voor hen is het of hun zwager iets op het spoor is, dat hij een vermoeden heeft. Tine herstelt zich snel van de eerste schrik.

'Oh, dat is dokter Sybrandy, dezelfde arts die de overlij-

densverklaring heeft opgesteld. Een adres of telefoonnummer heb ik niet.'

Gé is zich bewust van de beroering die hij veroorzaakt heeft. Hij heeft niet eens naar de contactgegevens van de arts gevraagd.

'Ik was gewoon benieuwd. Die man heeft zijn best gedaan Frans in leven te houden en heeft hem in zijn laatste uren bijgestaan.'

Hij laat in het midden of hij achter zijn adres aan wil.

Zo ligt het gevaar altijd op de loer, al zit er soms een hele tijd tussen de ene en de andere hindernis. Na een paar dagen ebt het weg tot de volgende vraag of opmerking zich aandient. Daar kan gerust een paar maanden tussen zitten.

'Hebben jullie in de krant gelezen van die moeder die na de oorlog haar kind ging ophalen nadat ze het concentratiekamp had overleefd?' vraagt Gé op een dag.

'Toen ze bij een razzia was opgepakt en met andere Joden werd afgevoerd had ze in een opwelling haar baby bij een passerende vrouw in de armen geduwd en gevraagd of ze voor het kindje wilde zorgen. Ze had die vrouw na de oorlog opgespoord en gevraagd of ze haar dochter terug mocht hebben. Welke dochter had de vrouw gevraagd. De dochter die ik twee jaar geleden aan u heb gegeven om op te passen. Ik weet van niks had de vrouw beweerd. Ik heb wel een dochter, maar die is van mij. De moeder had het er niet bij laten zitten en was in de buurt gaan informeren sinds wanneer de vrouw een kindje had. Nou, dat was er ineens geweest, zeiden ze. Ze hadden niet eens gezien dat ze zwanger was. De moeder was daarna naar de gemeente gestapt om te vragen of er in die en die tijd een kindje was aangegeven door die en die familie. Dat was niet het geval, dus moest die vrouw het kind natuurlijk teruggeven aan de echte moeder. Begrijpen jullie zulke mensen nou?'

Ze zitten net aan de griesmeelpap als Gé met dit verhaal op de proppen komt. Suus kwettert dat dat toch niet mag, dat het kindje van die moeder is en dat die andere mevrouw stout is. Tot Tines verbazing zegt Wim dat hij er niet van opkijkt dat mensen zo harteloos kunnen zijn. Ze denken vaak alleen aan zichzelf en niet aan wat ze anderen aandoen. De oorlog heeft daar niets aan veranderd, hoewel je zou verwachten dat mensen na zo'n moeilijke tijd meer voor elkaar over zouden hebben. Mensen zijn egoïsten. Daarbij kijkt hij Tine recht in de ogen. Ze kan niet anders dan het betoog van haar man onderschrijven en voegt eraan toe dat er her en der in het dorp meubels van gedeporteerde families staan, die uit hun huizen zijn geroofd, ervan uitgaande dat die mensen niet terug zouden komen.

'Kom ik zal Frits een schone luier geven, ik ruik iets verdachts.'

Tine staat op en haalt Frits, die zijn bordje nog leeg zit te schrapen, uit de stoel en neemt hem mee naar boven. Gé en Suus ruimen de tafel af en beginnen af te wassen. Ook dat is gewoonte geworden. Wim gaat het krantenartikel opzoeken. Tine komt met Frits in de trappelzak welterusten zeggen. Gé pakt hem over en gooit hem een paar keer in de lucht. De jongen giert het uit tot hij weer in de armen van zijn moeder belandt. Tine heeft afgeleerd om bij dit soort rituelen in paniek te raken. Ze is die uitgelatenheid zelfs wel prettig gaan vinden. Zo gaat een vader met een zoon om, denkt ze. Dat hoeft ze van Wim niet te verwachten. Hij laat zich door zijn nep-zoon op de wang zoenen en geeft hem een aai over zijn bol. Dat is het wel. De jongen heeft afgeleerd om meer te vragen. Hij gedraagt zich altijd heel beheerst tegenover zijn vader. Volledig tegenovergesteld aan de lol die hij met oom Gé maakt.

Wim komt binnen met de krant en voldoet aan wat er van hem wordt verwacht. Hij keert Frits zijn wang toe en

strijkt met zijn vrije hand door zijn haar. Tine moet het artikel eens lezen, zegt hij, want het is niet te geloven wat mensen elkaar aan kunnen doen en dan ook nog denken dat ze een plaats voor in de kerk verdienen. Na deze verzuchting legt hij de krant op tafel.